

Franz Cumont, *Astrologie et Religion chez les Grecs et les Romains, Bruxelles-Rome, 2000* (Texte présenté et édité par Isabelle Tassignon).

Este un loc comun ideea că erudiția, chiar excepțională, se învechește, că ipotezele formulate într-un domeniu al științelor umane ca istoria religiilor vor fi devansate de noile acumulări și de înnoirile metodologice. Franz Cumont este și azi considerat *pontifex maximus* al acestei discipline - istoria religiilor greacă și romană. Semn al acestei deferențe față de marele maestru, ce se manifestă în spațiul său natal, respectiv în mediul universitar belgian, este editarea, după aproape nouă decenii, a manuscrisului în limba franceză a cărții *Astrology and Religion Among the Greeks and Romans*, New York, 1912. Inițiativa îi aparține cercetătoarei Isabelle Tassignon, ce a descoperit manuscrisul conferințelor americane ale lui F. Cumont din anul 1911, în arhiva păstrată la Academia Belgică din Roma. Această primă ediție în limba franceză conține și două capitole inedite: “La conception astrologique du monde” (p. 77-92) și “Conclusions” (p. 155-167) (Isabelle Tassignon, *Introduction*, p. 11).

În “Introducere” (p. 5-16), Isabelle Tassignon prezintă istoricul unei serii de conferințe susținute de istoricul belgian la Fundația Olaus Petri din Uppsala și la universitatea din Lund, ultima conferință la invitația lui M. P. Nilsson. În toamna lui 1911, Cumont este invitat să susțină conferințe pe aceeași temă de către *Comitee of the American Lectures of the History of Religions*, în februarie 1912 conferințele fiind publicate în varianta engleză a acestei lucrări. În septembrie va apărea traducerea suedeză a conferințelor - *Den astrala religionen i forntiden*, Stockholm, 1912, în traducerea lui A. Nelson.

Prima conferință constituie capitolul I al cărții: “Les Chaldéens” (p. 19-35), în fond un răspuns dat de Franz Cumont “panbabiloniștilor”, curent în vogă la acel început de secol XX. Ideea centrală a partizanilor acestui *Altorientalische Weltanschauung* este că Babilonul a fost locul unde s-a născut astronomia, astrolatria și astrologia și că de aici aceste științe și credințe s-au răspândit în întreaga lume. Observația principală a lui F. Cumont este că această teologie fondată pe observarea stelelor nu s-a dezvoltat la începutul, ci la sfârșitul civilizației babiloniene, nu înaintea războiului troian, ci cu câteva sute de ani înaintea erei noastre (p. 20-21).

Lucrarea conține în continuare idei-forți cumontiene prezente în întreaga operă editată a autorului belgian. De remarcat concepția cosmic-naturalistă asupra mitologiei, concretizată în ideea că teologia “chaldeeană” de sorginte astronomică modifică profund concepția asupra puterilor superioare în Orient: miturile agrare sunt înlocuite cu mituri siderale. Observațiile astronomice au revelat constanța revoluțiilor siderale, ciclurile anuale după care se produc mișcărilor astrelor reproduse la infinit, și astfel acești zei siderali sunt percepuți ca stăpâni ai eternității (p. 64, 96), evoluând ulterior spre figuri divine moniste: “De seigneurs d’un clan et d’une terre étroite, les Baals se haussèrent à la dignité des dieux universels. Le vieux génie de l’orage et du tonnerre, le Baal Shamîm, qui habitait les cieux, devint Très Haut (‘Uyistoj), régulateur éternel des mouvements cosmiques” (p. 64).

F. Cumont a tratat în aceste conferințe și problema eschatologiei celeste de inspirație astrală care se va impune în antichitatea greco-romană, dominând de o manieră imperialistă concepțiile despre lumea de dincolo ale păgânismului. Interpretarea favorită a savantului belgian vede în stoicul Posidonius din Apamea principalul agent în transmiterea acestor concepții dinspre Orientul dominat de astrologia “chaldeeană”, prin filtrul filosofiei de expresie greacă a Porticului, în literatura științifică și filosofică de limbă latină de la sfârșitul Republicii. Transportarea sufletelor, din regatul subteran al lui Pluto în astre, se produce în opinia lui F. Cumont sub influența concepțiilor orientale despre esența divină a sufletului, ce coboară din Soare sub forma unei scânteii divine de materie eterică, traversând cele trei zone siderale (zona stelelor fixe, zona celor șapte planete și zona sublunară - a pământului și atmosferei), pentru a anima corpurile. Ascensiunea sufletelor rezează drumul invers. Artizanul acestui sincretism între Orient și Occident ar fi în concepția difuzionist - istorică

cumontiană, Posidonius din Apameea și elevul său Cicero care ne expune primul această eschatologie celestă la Roma (p. 136-153).

Editarea conferințelor cumontiene oferă importante repere în evoluția ideilor maestrului belgian. Vedem astfel, conturate încă din 1911 aceste idei despre eternitatea zeilor siderali orientali și transmiterea eschatologiei celeste (de inspirație astrologică) dinspre Orient spre Occident prin filieră stoică, idei ce vor domina viziunile ulterioare din *Les religions orientales dans le paganisme romain* și *Lux perpetua*. Expunerea clară și concisă și scriitura plăcută recomandă lectura acestui volum important chiar dacă unele ipoteze cumontiene au fost nuanțate de urmașii ilustrului istoric al religiilor.

Sorin Nemeti